

TÜRKİYE'DE 68 KUŞAĞI ÖĞRENCİ HAREKETLERİ¹

THE YOUTH PROTESTS OF 68 GENERATION IN TURKEY

Ali Rıza KARAÇELİK

Kırıkkale Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü,Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi ABD Yüksek Lisans Öğrencisi Kırıkkale/Türkiye

ÖZET

Dünya üzerinde 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yaygınlaşan emperyalizm yanlısı hava birçok devlette sert karşılıklar bulmuştur. Özellikle 1960 yılların başından itibaren adı tarihte 1968 olayları olarak anılacak olan ve kendinden sonraki döneme rehberlik edecek '68 kuşağını' doğurmuştur. Özgürlük, eşitlik, bağımsızlık gibi söylemleri yapısında barındıran ve dönemin özellikle üniversite gençliği içerisinde karşılık bulan bu hareket, söylemlerinin aksi olan her şeyi değiştirmek ve dönüştürmek için çabalamıştır. Bu çalışmada '68 kuşağı' olarak anılan 1968 olaylarının Türkiye'de ortaya çıktığı dönemin yapısı ve toplumun nasıl etkilediği, dönem içerisinde yaşanan olaylar ışığında ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Türkiye'de 1968 hareketi, 6. Filo olayları, İstanbul Üniversitesi olayları, Mustafa Kemal Yürüyüşü, Robert Kommer olayı

ABSTRACT

The pro imperialist atmospher which became widespread after the 2. World War, found hars responses in many states. Especially since the beginning of the 1960s, it gave birth tothe '68 generation', whose name will be referred to as the events of 1968 in history and will guide the next period. This movement, wich contains discourses such as freedom equality and dependence and was accepted esppeciallyamong the universty youth of the period, tried to change and transform everything that was contrary to its discourses. In this study, the structure of the period in which the 1968 events, know as the '68 generation'emerged in Turkey and how they affected the society, will be discussed in the light of the events experienced during the period.

Keywords: 68 generation, 6 the events, Istanbul University events, Robert Kommer Incident, Mustafa Kemal March

1.GİRİŞ

1960'lı yıllar hem dünya hem de Türkiye tarihine damgasını vurmuş yıllardır. 60'lı yılların yaşandığı dönemi bu derece etkilemesinin temel sebebi dönemin siyasal yapısına yön verecek derecede etkili olmasıdır. Hemen her ülkede farklı konjonktürler içerisinde ortaya çıkan 68 olayları; Türkiye'de dünyadakinden biraz daha farklı olarak kendisini göstermiştir. Dünya 68'i II. Dünya Savaşı'ndan sonra artan Amerika Birleşik Devletleri emperyalizm ve ayrıca soğuk savaşın getirmiş olduğu kutuplaşma ortamda bir karşı çıkış, başkaldırı olarak kendini göstermiştir. Amerika Birleşik Devletleri Almanya, Fransa, Prag, Çekoslovakya vb. ülkelerinin tamamında başlayan bu karşı çıkış hareketleri İlk başlarda bir gençlik hareketi yani öğrenci hareketi olarak algılanmış ve daha sonra geniş halk kitlelerine yayılmıştır. Bu kitlelere yayılan hareketin ilk bakışta göze çarpan özelliği artan emperyalist baskılara karşı bir dizi demokratik ve toplumsal talepler de bulunmasıydı. Ancak Türkiye'de yaşanan 68 olayları incelendiğinde öğrenci hareketi olarak ortaya çıkan ve dünyanın aksine bir takım demokratik talepleri bir dizi eylemler şeklinde dile getiren hareketten çok direkt olarak iktidarı hedefleyen bir hareket olmasıydı.

2.TÜRKİYE'DE 1968 HAREKETLERİ

68 kuşağı öğrenci hareketi inceleneceği zaman ilk olarak bu kuşağı meydana getiren toplumsal yapının özelliklerine bakılması gerekmektedir. Çünkü kuşak kavramı toplumun yapısından işleyişinden tarihinden kültürel özelliklerinden ayrı düşünülemez. Kuşağı bir araya getiren insanlar

¹ Bu çalışma, ' Türkiye'de 68 kuşağı;Doğuşu,Söylemleri ve Eylemleri' adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

yani toplum, her ne kadar birbirinden farklı heterojen bir yapıda olsa da ortak bir birliktelik ile hareket etmeleri, ortak bir kültürel ve tarihsel dönüşüm yaşamaları nedeniyle bir araya gelerek bir değer bir payda ortaya çıkarmaktadır. İşte bu sebeple 68 kuşağını analiz edeceğimiz zaman öncelikle Türkiye'nin 68 kuşağındaki toplumsal ruhunun incelenmesi ve bu konudaki toplumsal işleyişin dikkate alınması gerekmektedir. Bu ruhu anlayabilmek için özellikle o dönemde dünya sahnesinde olup bitenler kadar bu dünya sahnesindeki olayların Türk toplumunu Türk toplum yapısını ne derecede etkilediğini de dikkate alınması gerekir. Bu kuşağın yapısı incelendiğinde ilk olarak II. Dünya Savaşı'ndan sonra yıkık bir dünyadan ortaya çıktığı ve daha sonra özellikle iki kutuplu bir dünyada soğuk savaşın meydana getirdiği II. Dünya Savaşı'nın etkilerini de devam ettiği bir yapıda kendisini gösterdiği dikkat çekmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Türkiye'de ki 1968 olaylarının iktidarı hedeflemesinin altında yatan sebeplerden bir tanesi de 60'lı yılların sonunda ve 70'li yılların başında dönemin iktidarına alternatif olarak pek çok siyasal parti ve siyasal figürün ortaya çıkmış olmasıdır. Bu dönemde demokrat parti geleneğini sürdüren Adalet partisi ve Süleyman Demirel, Cumhuriyet Halk partisi içerisinden aşırılığa karşı çıkararak ayrılan ve ortanın sonu söylemiyle Bülent Ecevit hareketi, milliyetçi gemiye bağlı cumhuriyetçi köylü millet partisi (1969'da milliyetçi hareket partisi olmuştur.) ve Alparslan Türkeş, son olarak da milli nizam partisi ile ortaya çıkan ve daha sonra anayasa mahkemesinin kapatma kararıyla kapanıp yeniden örgütlenerek tekrardan siyaset sahnesine çıkan milli selamet partisi ve Necmettin Erbakan'dır. İşte bu sebeple Türkiye'nin 68'inin toplumdaki boyutu kendi iç dinamiklerinin ve çapının çok üzerinde kendisini göstermiştir. Söz konusu yıllara gelinceye kadar 68 hareketine etki eden Türkiye'deki sosyalizmin bulduğu karşılık incelendiğinde ise; aslında kayda değer hiçbir gelişme olmadığı göze çarpmaktadır. Hatta 60 yılların ikinci yarısına kadar Marksizm, Leninizm ve Sosyalizm kavramlarının Türkiye'ye tamamen yabancı kavramlar olduğu görülmektedir. Bu kavramlara ait yayınların da çok sınırlı olduğu ve genel olarak yabancı dil bilenlere yönelik kaynakların olduğu görülmüştür. Bu sebeple toplumun diğer kesimlerini bu kavramlara ve kavramların getirdiği düşünce yapılarına dair bilgileri erişimi yalnızca bu yabancı kaynaklardan yararlanan kesimin edindiği bilgileri toplumun diğer kesimlerine aktarması ile sınırlı kalmıştır. 'Murat belge Türkiye'nin 68'ini dünyadan farklılığını şu şekilde açıklamaktadır; Batı dünyası 68 kuşağı hareketlerine sahne olurken dünyada kitlesel bir sosyalizmin olduğundan haberdardı. Özellikle sosyalist düşüncenin merkezi olan Sovyetler birliği ve Avrupa ülkelerinde kendini sosyalist olarak tanımlayan partileri yakından takip ediyordu. Bu sebeple Paris Berlin, Prag'da yaşanan olaylara karşı bir şaşkınlık duymamıştır. Türkiye'de ise bir avuç Türkiye Komünist partilinin (TKP) söylemleri dışında merkezi bir yapıya sahip, kitlesel bir sosyalizm olmamıştır. Merkezi yapıdan yoksunluk sosyalizm'e dair kitapların eksikliği ile birleşince, ortaya komünizm ve sosyalizmin somut yapısından ve tarihinden yoksunluğu ortaya çıkarmıştır. Yani kısacası Türkiye'de sol hareketin bu yasaklı geçmişinin ve tam anlamıyla var olamamış olması sosyalizmin gerçek tarihin bilinmemesine dolayısıyla da tarihten ders almış bir sosyal hareketin kurulamamasını beraberinde getirmişti.' (Lüküslü,2015:22-23)

Türkiye'nin 68 kuşağının siyasal bilincinin gelişmesinde 27 Mayıs sonrası bu siyasal ortamın ve de basın alanında Yön dergisinin ayrıca siyasi aktör olarak da Türkiye işçi partisi'nin (TİP) etkilerinin altını çizmek gerekir. Bir taraftan yön dergisi ve derginin çerçevesinde temsil edilen milli demokratik devrim çizgisinin, diğer taraftan ise Türkiye işçi partisi'nin etkisinde kalınışı, iki zıt koldan solculuşma süreci olarak okumak mümkündür. (Lüküslü,2015:31)

Yön dergisinin yayınlarının temel düşünce yapısı incelendiğinde sol tarafta yer alıp kendini sosyalist olarak tanımlayan aydınların bürokrat ve Ordu mensuplarının belirli bir işbirliği içerisinde devrimin yapılacağıdır. Çünkü bu dergi etrafında toplanmış kesime göre Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı devrim henüz nihayeti ermemiştir. Hal böyle olunca da bu devrimi tamamlanabilmesi için toplumda söz sahibi olabilecek kesimlerin bir araya gelerek birlikte hareket etmeleri gerekliliğidir. Ancak Türkiye İşçi Partisi'ne göre durum biraz daha farklıdır. Türkiye İşçi Partisi'nin fikir yönü ile Yön dergisinden ayrılmasında Türk siyasi tarihinde parlamentoya girmeyi başarabilen tek sosyalist partinin işçi partisi olması etkili olmuştur. Türkiye İşçi Partisine göre; madem ki işçiler ve geniş halk

kitleleri meclise temsil edilebilme şansını yakaladılar, öyleyse bu kitleler örgütlendirilmeli, bilinçlendirilmeli ve siyaset arenasına çekilmeliydiler. Bu sebeple parti etrafında aktif olarak yer alan kesime göre; sosyalizm devrimle değil, demokratik yollardan geçilmesi gerektiğini olan inanç her geçen gün daha da artmaktaydı.

Ancak bu düşünce kendisini pratikte pek de gösterememiştir. Türkiye İşçi Partisi'nin içinde de devrimi savunan, demokratik yolların yetersiz bulan grubun varlığı zaman içerisinde partinin kan kaybetmesine ve milli demokratik devrim hareketi (MDD) ve Türkiye İşçi Partisi (TİP) olarak ikiye bölünmeye neden olacaktı.

Türk toplumunda ki hakim çelişkinin, emperyalizm ile geniş halk kitleleri arasında olduğunu söyleyen muhalefet grubu ve kökü dışarıdaki kapitalizme karşı gelişen bir bütün halde mücadele edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Öte yandan Türkiye İşçi Partisi içerisinde doğan bu muhalefet Türkiye devriminin önündeki adımın sosyalizm değil; bağımsızlık ve demokrasi olduğunu öne sürüyordu. Türkiye İşçi Partisi yönetimi lafta sekter, pratikte eylemsiz olmakla suçluyordu. (Akalin,2018:96)

Bu ayrılış beraberinde 1965'te bizzat Türkiye işçi partisi tarafından örgütlenen Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun(FKF) Türkiye işçi partisini eleştirmesine, üniversite işgalleri ile boykotlara girişmesine yol açacaktır. Fikir kulüpleri federasyonu yönetiminde etkisini her geçen gün arttıran muhaliflerin etkisi ile Türkiye işçi partisinin ilerleme konusundaki temkinli tavrı bir kenara itilerek, gençliğin dünyada ve Türkiye'de yükselen dalgasına ayak uydurulmaya başlanılmıştır. Bu dönüşüm ile birlikte şiddeti her geçen gün artan boykot ve girişimler öğrencileri, bir öğrenci hareketi olarak başlayan ve daha sonra devrimci harekete dönüşecek olan Türkiye Devrimci Gençlik (Dev-Genç) federasyonunun kuruluşuna götürecektir.

Gençliğin özellikle üniversite öğrencisi olan genç kesimin dönemi; eylemleri söylemleri ve örgütlenmeleri ile bu derece etkilemelerinde, toplumun üniversitedeki öğrencilere bakış açısı önemli rol oynamıştır. Çünkü 1960 yılları Türkiye'deki kırsal kesimdeki nüfus yoğunluğunu fazla olduğu, bu sebeple okur yazar oranı çok sınırlı olduğu bir toplum yapısıdır. Köyden kente göçün yaşandığı halkın ekonomik sıkıntılarla uğraştığı bir toplum yapısında üniversite öğrencisi olmak büyük bir imtiyaz olarak kabul edilmiştir. Toplum içerisinde üniversitede okuyan öğrencilere yönelik bu bakış açısı öğrencilerin potansiyellerini açığa çıkarmıştır. Hatta öğrenciler bu bakış açısını haksız çıkarmamak adına sosyal sorumluluk üstlenmişlerdir.

2.1. İstanbul Üniversitesi Eylemleri

İstanbul üniversitesi eylemleri Türkiye'deki öğrenci hareketlerinin başlamasının ardından yapılan en ileri boyutta eylemlerdendir. Aslında öğrenci hareketlerinin ilk olarak 1968 yılının haziran ayının 10. günü Ankara Üniversitesinde bulunan dil-tarih ve coğrafya fakültesinde ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak Ankara Üniversitesi'nde başlayan eylem içerik olarak bir dizi demokratik reform talebi ile eylem olarak da boykot hareketleriyle sınırlı kalmıştır. Bu açıdan İstanbul Üniversitesi olayları ile ilk öğrenci olayı olan Ankara Üniversitesi'nde ki boykot eylemleri karşılaştırıldığında Ankara Üniversitesi'nde ki olayların etkisinin ne denli sınırlı olduğu daha iyi anlaşılacaktır. İstanbul Üniversitesi'nde 12 Haziran 1968'de başlayan eylemler üniversitenin birçok fakültesinin öğrenciler tarafından işgali ile sonuçlanmıştır.

Öğrenciler yapılan bu işgali meşrulaştırmak ve daha fazla kitlenin desteğini alabilmek için 'sağ-sol yok boykot var' şeklinde sloganlar kullanmışlardır. Bu işgallerin tek bir merkezden yürütülmesi amacıyla işgal ve boykot sırasında tamamı öğrencilerden oluşan işgal-boykot komiteleri adı altında öğrencileri temsile yetkili bir organ oluşturulmuştur.(Bulut,2009:143)

Bu aşamaya kadar topyekün bir hareket olsa da İstanbul Üniversitesi olaylarının asıl olarak kitlesel bir öğrenci hareketi şeklini alınmasında işgal komiteleri adı altında ki temsil kurumunun önderliğinin Fikir Kulüpleri Federasyonuna geçmesi etkili olmuştur. Fikir Kulüpleri Federasyonunun etkisinin artması eylemlerin İstanbul Üniversitesi ile sınırlı kalmasını engelleyerek 17 Haziran günü, yani ilk

olayların başladığı günden itibaren yaklaşık bir hafta bile geçmeden İstanbul Teknik Üniversitesine sıçramasına ve burada da İstanbul Üniversitesi ile benzer olayların yaşanmasına neden olmuştur. 1968 yılında başlayan bu eylemler iktidar cephesinin olaya dahil olmayarak yaşanan durumu üniversitelerin iç sorunu olarak değerlendirilmesi, henüz Haziran ayı dahi bitmeden eylemlerin öğrencilerin reform taleplerini kabulü ile sonuçlanmasını beraberinde getirmiştir.

2.2. 6. Filo Eylemleri

Üniversite olayları ile demokratik reform talebi şeklinde başlayan öğrenci hareketleri Amerika Birleşik Devletleri ordusuna ait 6. filo'nun 15 Temmuz 1968 yılında Dolmabahçe rıhtımına demir atmasıyla anti-emperyalist ve bağımsızlık için çabalayan bir çizgiye kaymıştır. 6. filonun demirlediği ilk gün haberi alarak rıhtıma gelen öğrenciler Türkiye'nin tam anlamıyla bağımsız olmadığını göstermek amacıyla etraftaki gönderlerde bulunan bayrakları yarıya kadar indirmişlerdir. Ayrıca gemiden inen ABD askerleri öğrenciler tarafından tartaklanmış ve dövülmüşlerdir. Askerlere yapılan müdahalenin ardından polis eylemi yapan öğrencilere sert bir biçimde müdahale etmiştir. Birçok öğrenci yaralanmıştır. Dolmabahçe rıhtımındaki eylemler polisin müdahalesi ile son bulurken, olayların etkisi ile İstanbul Teknik Üniversitesi'ndeki eylemler ve üniversitenin yurt binasındaki eylemler devam etmiştir.

Eylemlerin şiddetinin azalmaması üzerine İstanbul teknik üniversitesi senatosu toplanarak 'yurt binasının üniversitesine eklentisi kabul edilmeyeceğini, bu nedenle özerklik güvencesinden yararlanamayacağını' karara bağlamıştır. (Akalin Cüneyt;2018.s.137)

Bu kararla birlikte polisin yurt binasına sert bir biçimde müdahalesi başlamıştır. Müdahalenin neticesinde birçok öğrenci yaralanarak hastaneye kaldırılırken, Vedat Demircioğlu adındaki bir öğrenci de yurdun ikinci katından düşerek hayatını kaybetmiştir. Olayın ertesi günü polisi müdahalesi ve bir öğrencinin ölümünün öğrenciler arasında geniş yankı uyandırmasıyla İstanbul Teknik Üniversitesi'nin bahçesine toplanan kalabalık Dolmabahçe'ye yürümek istemiştir. Yapılmak istenen bu yürüyüşün etkilerinin daha çok zarar vermesini önlemek amacıyla Fikir Kulüpleri Federasyonu üyesi olup, topluluğun içerisinde yer alan öğrenciler, bu yürüyüşün yapılmasını engellemeye çalışmışlardır. Bu düşünce ve önleme çabalarına rağmen toplanan ve Deniz Gezmiş'in konuşması ile harekete geçen öğrenci topluluğu Dolmabahçe'ye doğru yürüyüşe geçmiştir. Öğrenciler Dolmabahçe geldiklerinde polisi müdahalesine rağmen 6. filo askerlerini tartaklayarak denize atmışlardır. Daha sonra polisin müdahalesi sonucunda öğrenci hareketleri bastırılarak 6. filo eylemleri sonuçlanmıştır. 6. Filo eylemlerinin en önemli etkisi Türkiye İşçi Partisi'nin ve Fikir Kulüpleri Federasyonu artık öğrencilerin üzerindeki etkisini büyük ölçüde kaybettiği ve öğrencilere liderlik edemediği düşüncesinin yaygınlaşmasıdır.

2.3. Robert Kommer Olayı

Cumhuriyet gazetesinde 7 Ocak 1969 tarihinde yayınlanan habere göre;

“Amerikan Büyükelçisi Robert Kommer'in 06 DC 001 plakalı makam otomobili, dün saat 13.30'da, Orta Doğu Teknik Üniversitesinde bir grup öğrenci tarafından yakılmış, geç saatlere kadar süren Savcılık soruşturması sonunda 9 öğrenci suçlu görülmüştür. Polis, Savcılığın tevkiflerini istediği bu öğrencileri, Sorgu Yargıçlığına sevk etmek üzere aramaktadır. Olay; Büyükelçinin, Rektör Kurdaş'ın yemeğine davetli olarak Üniversitede bulunduğu sırada meydana gelmiştir.”(Cumhuriyet,1969)

Vietnam'da Phoenix isimli bir programın başında pasifikasyon politikası (yerel halk direnişini kırmak) uygulamak amacıyla görev yapan Kommer'in Amerika Birleşik Devletleri büyükelçisi olarak Türkiye'ye atanması Türk siyasi tarihine derin izler bırakacak bir dizi olayında habercisiydi. II. Dünya Savaşı'ndan sonrasında CIA'in kuruluşundan itibaren aktif olarak görev alan Robert Kommer'in Vietnam'da uyguladığı politikanın bir benzerini Türkiye'deki gençlik üzerine uygulamak için Türkiye'de görevlendirildiği ileri sürülmüştür. Kommer'in Amerika Birleşik Devletleri Türkiye büyükelçisi olarak atanmasını duyulması ile daha Türkiye'ye gelmeden protestolar başlamıştır. İlk olarak 6. filo olayları ile öğrenciler üzerindeki etkisi büyük ölçüde kaybeden Fikir Kulüpleri

Federasyonu, etkisini tekrar arttırmak amacıyla zaman kaybetmeden Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrenci derneği ile ortak bir kitapçık yayınlatarak Kommer'in gelişini protesto etmiştir. Yayımlanan bu kitapçık ile Kommer daha Türkiye'ye gelir gelmez 'istenmeyen adam' ilan edilmiştir. Kommer'e karşı düzenlenen protestolar bununla sınırlı kalmamıştır. İstanbul ve Ankara'da birçok öğrenci protestosu düzenlenmiştir. Yapılan Bu protestolar dönemin ODTÜ rektörü Kemal Kurdaş'ın, Robert Kommer'i birlikte öğle yemeği yemek amacıyla üniversiteye çağırması ile zirve noktasına ulaşmıştır. Davet için ODTÜ kampüsüne gelen Kommer'in makam aracı öğrenciler tarafından ateşe verilmiştir. Kommer'in aracının yakılmasının sorumlusu olarak daha sonra 9 öğrenci hakkında yakalama kararı çıkarmış ve bu öğrenciler kentin dört bir yanında aranmaya başlanılmıştır. Ancak daha sonra bir araya gelen öğrenciler kendi aralarında imza toplayarak aracın ateşe verilmesinde ortak sorumluluklarını kabul eden bir kampanya başlatmışlardır.

'Yaşanan bu olayın ardından ODTÜ Akademik Konseyi, yaşanan olaylardan dolayı üniversitenin bir ay süreyle kapatılmasını kararlaştırmıştır.'(Tercüman,1969)

Bu eylemdeki en dikkat çeken nokta; daha önce yapılan öğrencileri eylemlerinin iktidar tarafından eleştirilirken, siyaset sahnesindeki sol kesim tarafından savunulmasına karşın bu eylemin hem iktidar kanadından hem de sol kesimde yer alan siyasiler tarafından sert bir dille eleştirilmesidir. İktidar kanadından dönemin başbakanı Süleyman Demirel olayın; Türkiye ve ABD işbirliğine yönelik olduğunu vurgularken, Cumhuriyet Halk Partisi genel başkanı İsmet İnönü ise; yaşanan bu olayın Türkiye'nin dış güvenliğine etki edebileceğini söylemiştir. (Bulut,2009:42)

2.4. Mustafa Kemal Yürüyüşü

Yaşanan olayların yıkıcı etkisinin toplum içerisinde iyice arttığı 1968 yılının Ekim ayına gelindiğinde, laikliği batı özentisi olarak gören birtakım söylemler ile Atatürk İnkılapları aleyhinde yapılan eleştiriler adeta yanan ateşi daha da harlamıştır. Özellikle Osmanlı'nın son döneminden bu döneme gelinceye kadar ki süreçte, Türk toplumunun kendi iç dinamiklerinden ve kültür yapısından koparak sınırsızca bir Batı taklitçiliğine soyunduğu şeklindeki eleştiriler, daha cumhuriyetin ilk yıllarına itibaren Atatürk ilke ve inkılaplarına sahip çıkarak ilerlemenin ancak bu yolda ilerlemekten gençliğini savunan gençlik tarafından şiddetle kınanmıştır. Karşılıklı yapılan açıklamaların yetersiz kalması sebebiyle o dönemde öğrenci gençliği arasında popülerliği iyice artmış olan Devrimci Öğrenci Birliği ve Fikir Kulüpleri Federasyonu içerisinde yer alan ve Türkiye İşçi Partisinin muhalif kesimi olan tarafla ortaklaşa bir yürüyüş düzenlenmesi kararı alınmıştır. Alınan karara göre; 29 Ekim sabahı toplanan gençlik Samsun'da buluşacak ve Samsun'dan Ankara'ya yürüyüş gerçekleştirecektir. 10 Kasım'da Ankara'da Anıtkabir'de bitmesi planından yürüyüş başlamasından kısa bir süre sonra polis engelli ile karşılaşmış ve yürüyüşe öncülük eden öğrenci liderlerini ifadeler alınmak suretiyle gözaltına alınmışlardır. İfadelerinin alınmasının ardından serbest bırakılan öğrenciler kendilerini bekleyen öğrenci topluluğu ile yürüyüşe devam etmişlerdir. Yürüyüşün sonuna doğru yürüyüş aleyhinde yapılan yazılarında etkisiyle Ankara'nın Kayaş ilçesine bir kez daha polis engeliyle karşılaşan öğrenciler için bu ikinci engel; yalnızca ifade alınma ile sonuçlanmamış mahkemeye çıkarılıp yargılanmayı da beraberinde getirmiştir. Ancak bütün olumsuzluklara rağmen yürüyüş öğrencilerin tutarlılığı ile Ankara'ya ulaşarak planlandığı yerde tamamlanmıştır.

Başbakan Süleyman Demirel'in bir dönemin simgesi haline gelen 'sokaklar yürümekle eskimez sözünü de bu dönemde sarf etmiştir. Demirel'in cümlesi tam olarak 'öğrenci yürüyüşleri ile sokaklar eskimez, yeter ki yasal olsun!' şeklindeydi. (Akalin,2018:150)

Ama meydana gelen olaylar başbakanın bu sözünün lafta kaldığının ve uygulanmadığının en açık kanıtıdır.

2.5. 1 Mayıs Olayları

'1 Mayıs Osmanlı döneminde ilk kez 1905'te İzmir, 1909'da Üsküp ve 1910'da da İstanbul'da kutlandı. Ve 1924'te "İşçi Bayramı" olarak kutlanan 1 Mayıs, 1925 yılında çıkarılan Tahrir-i Sükun Kanunu'yla yasaklandı. 1935'te ise "Bahar ve Çiçek Bayramı" adıyla tatil günlerine dahil edilen 1

Mayıs, kitlesel olarak ancak 51 yıl sonra 1976 yılında DİSK öncülüğünde Taksim’de kutlanabildi.’(Cumhuriyet,2016)

İlk kutlamaların sorunsuz bir şekilde Taksim meydanında yapılmasının ardından öğrenci ve işçi grupları tarafından alınan ortak bir kararla bir sonraki yıl yani 1 Mayıs 1977 da yapılacak olan kutlamalarında yine aynı şekilde taksim meydanında yapılması kararlaştırılmıştır.

Ancak sorunsuz 1976 kutlamalarından tam bir yıl sonra yapılan 1977 yılının 1 Mayıs’ı kendisinden önceki yılın aksine, beklendiği gibi sorunsuz bir şekilde sona eren bir gün olmamıştır.

30 Nisan 2016 yılında Cumhuriyet gazetesinde yer alan yazı, yaşanan olayları özetler niteliktedir. Bu habere göre;

‘1977’de Taksim’de düzenlenen 1 Mayıs kutlamaları sırasında, miting alanı çevresindeki binalarda, Intercontinental Oteli’nde, Sular İdaresi’nde pusuya yatmış kişiler, yüz binlerce insanın üzerine otomatik silahlarla kurşun yağdırdılar. Yayılım ateşiyle ortaya çıkan kargaşa ortamını önlemek için panzerler harekete geçmiştir. Ses bombaları ve otomatik silahların ateşi, miting alanını bir anda savaş alanına çevirmiştir. Büyük bir panik başladı. Binlerce insan yerlere serildi; koşmaya, kaçmaya çalışan çok sayıda insan köşelerde sıkışarak, yaşanan kaos ortamında ezilerek, kurşunlanarak can vermiştir.’ (Cumhuriyet,2016)

Olaylar neticesinde kutlama olması beklenen 1 Mayıs, 34 kişinin hayatını kaybettiği, yaklaşık 130 kişinin de yaralandığı ‘kana bulanık 1 Mayıs’ olarak tarih sayfalarında yerini almıştır. Olay sonrası gözaltına alınan ya da yargılanan kişilerin olayla bağlantısı kurulamamış ve bu olay aydınlatılamamıştır.

3.SONUÇ

Şüphesiz hem Dünya siyasetinde hem de Türkiye’de derin izler bırakan 68 olayları Dünya üzerinde bir dizi demokratik reform talebi olarak başlamış ve etkisini ulaşılmak istenen hedeflerin büyük çoğunluğunun elde edilmesi ile kaybetmiştir. Ancak Türkiye’de yaşanan 68 olayları dünya siyasetinden farklı olarak; demokratik talepler ile başlayıp daha sonra bu taleplerin muhatabı olan iktidarı hedefleyecek düzeye evrilmiştir. Türkiye’de gençlik ve öğrenci olayları ile başlayan eylemler hedeflediği iktidara etki edebilecek yeterli gücün gençlerde olmadığını düşünerek; ordu ve asker ile daima yakın ilişki içerisinde olmuştur. Ancak ilk başlarda demokratik protesto eylemleri ile başlayan bu hareket her söylemi ile toplumda daha çok karşılık bulurken, daha sonra demokratik yolları terk edilerek şiddete başvurulması ile hızla kan kaybetmeye ve hitap ettiği toplumdan hızla kopmaya başlamıştır. Bu hızlı kopuş Türk siyasal hayatın önemli bir yer tutan dönemi, 12 Eylül muhtırası ile tamamen sonlandırmıştır.

KAYNAKÇA

- Akalın, C. (2018). 50. Yılında Dünyada ve Türkiye’de 68 Düşler ve Gerçekler, Kaynak yayınları, Ankara.
- Bulut F.(2009) ‘68 kuşağı düşünce yapısında Atatürk ve Atatürkçülük’,Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk ilke ve inkılapları enstitüsü, İzmir.
- Çubukçu A. (2018).Bizim 68, Kor yayınları, İstanbul.
- Çaylak A.;Baran H.(2017).’Türkiye’de Kemalist Rejimin Ordu Ve Anayasa ile Pekişmesi Ve Darbeler Arası Dönem(1960-1970)’,Osmanlıdan Günümüze Türkiye’nin Siyasal Hayatı, ss.437-485, Savaş Yayınları, Ankara.
- Erdoğan, E.E. (2016).Türkiye’de 1 Mayıs, 1Mayıs’ta Taksim, Cumhuriyet.

- GÜNGÖR C.(1992).’27 mayıs ve partileşme sorunu’,Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- <https://egazete.com.tr>
- LÜKÜSLÜ D.(2015).Türkiye'nin 68'i Bir kuşağın sosyolojik analizi, Dipnot yayınları, Ankara.
- ŞAHİN İ.(2014)’ Mart’tan 12 Eylül’e 68 kuşağı Öğrenci hareketleri, Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- YAĞCI Ö.(2018). 68 kuşağı Doğuş Ve Arayış, Bilgi yayınları, Ankara.